

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ УДОСКОНАЛЕННЯ СТРУКТУРИ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ТЕХНІКИ

ШЕВЧУК В. М.

*доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри криміналістики*

*Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого
м. Харків, Україна*

У сучасних реаліях у криміналістичній техніці простежується тенденція активних пошуків щодо розроблення та впровадження інноваційних криміналістичних продуктів, спрямованих на оптимізацію розслідування злочинів та судового розгляду. Як зазначається у криміналістичній літературі, до таких інноваційних продуктів можна віднести нові розроблені або прилаштовані до потреб слідчої (судової) практики техніко-криміналістичні засоби, сучасні інформаційні технології, електронні бази знань, методи фіксації, аналізу та оцінки доказової інформації та ін. Прикладами інновацій у правозастосовній діяльності слугують ідентифікаційні біометричні системи за статичними та динамічними ознаками людини (системи електронної ідентифікації людини за біометричними ознаками – відбитками рук пальців, ознаками зовнішності, малюнку райдужної оболонки ока, ДНК, ознаками ходи, почерку та ін.), автоматизовані робочі місця (зокрема, АРМ слідчого «Інсайт»), автоматизовані інформаційно-пошукові системи та бази даних («Слідча практика», «Слідчий прецедент» та ін.), тощо [12, с. 40].

Одним з найбільш важливих завдань подальшого розвитку криміналістики є удосконалення структури криміналістичної техніки [9, с. 162-163] із огляду на появу, розвиток та сучасний стан окремих інноваційних напрямків цієї галузі криміналістики. Вивчення криміналістичних джерел свідчить про те, що до структури

криміналістичної техніки прийнято відносити традиційні галузі: 1) судова фотографія; 2) судова кінематографія та відеозапис; 3) трасологія; 4) судова балістика; 5) дослідження холодної зброї; 6) криміналістична вибухотехніка; 7) криміналістичне дослідження письма; 8) техніко-криміналістичне дослідження документів; 9) ідентифікація особи за ознаками зовнішності; 10) кримінальна реєстрація. В основу запропонованої системи криміналістичної техніки покладено предметний принцип, що відображає особливості кожної галузі [6, с. 40]. У розділі підручника «Криміналістична техніка» виділяються та послідовно розкривається зміст таких галузей як криміналістичної техніки, криміналістичної фотографії та відеозапису, криміналістичного дослідження слідів (трасології), криміналістичного дослідження ознак людини, криміналістичного дослідження зброї, криміналістичного дослідження документів, криміналістичного дослідження матеріалів, речовин і виробів, інформаційно-довідкового забезпечення розслідування злочинів та його автоматизації [3, с. 100]. Як вбачається, не зайвим було б приділити увагу й іншим галузям криміналістичної техніки, зокрема, криміналістичній фоноскопії та криміналістичній одорології та ін.

Останнім часом у криміналістичних джерелах до числа нетрадиційних галузей інколи включають: криміналістичне дослідження матеріалів і речовин, криміналістичну вибухотехніку, фоноскопію, одорологію та голографію [10, с. 50-69; с. 70-151]. Також згадуються й інші галузі криміналістичної техніки, які можуть бути віднесені до достатньо нових або нетрадиційних: криміналістична мікрологія, криміналістичне зброєзнавство, криміналістичне вибухознавство, криміналістичне дослідження речовин і матеріалів, криміналістична фоноскопія, криміналістичне дослідження запахових слідів (одорологія), криміналістична поліграфологія тощо [6, с. 40]. На жаль, їх розгляд та висвітлення залишається поза увагою і ми не знаходимо спеціальних окремих розділів у навчальній та методичній літературі, присвячених цим новим галузям криміналістичної техніки.

Разом з тим, аналізуючи криміналістичну літературу можна дійти до висновку, що лише в окремих джерелах можна виявити розділи техніко-криміналістичного дослідження електронних носіїв інформації, криміналістичного дослідження наркотичних засобів і сильнодіючих, отруйних речовин, ідентифікації за ДНК. Водночас, указані галузі нерідко взагалі не згадуються як складові криміналістичної техніки, хоча у сучасній зарубіжній літературі з криміналістики вони є загальноприйнятими, а у правоохоронній практиці – є одними із найбільш затребуваних [9, с. 162]. Як вбачається, вони у значній мірі нерідко зумовлюють та визначають перспективні інноваційні напрями сучасних криміналістичних досліджень у галузі криміналістичної техніки [11].

На наш погляд, насьогодні у сучасній криміналістиці та практиці створено усі передумови для проведення ґрунтовних досліджень нових галузей криміналістичної техніки та доцільність їх введення у початковий процес, а також їх висвітлення у підручниках як нових розділів криміналістичної техніки. Зокрема мова йде про такі як: криміналістична вибухотехніка; криміналістичне зброезнавство; криміналістична фоноскопія; криміналістична мікрологія; судова одорологія; дослідження матеріальних слідів на наявність ДНК; дослідження наркотичних засобів; дослідження комп'ютерної техніки, цифрових носіїв та програмного забезпечення та ін. Як вбачається, такий підхід, базуючись на результатах проведення ґрунтовних теоретичних досліджень з метою розроблення наукових засад і прикладних рекомендацій щодо розвитку цих розділів, значно удосконалює сучасну структуру криміналістичної техніки.

Разом із тим, останнім часом у криміналістичних джерелах нерідко зустрічаються сумнівні пропозиції щодо формування «нових» галузей криміналістичної техніки: «криміналістична робототехніка», «судова дігітологія», «криміналістична гіпнологія», «криміналістичний профайлінг» та ін. На нашу думку, необхідно досить виважено відноситися до таких пропозицій, оскільки у багатьох випадках вони є не обґрунтованими, надуманими, а інколи навіть абсурдними. Так, М. О. Романенко [8, с. 116-119] обґрунтовує необхідність виокремлення такої галузі криміналістичної техніки як «Судова дігітологія», яка, на його думку, має займатися дослідженням техніки виявлення, вилучення та дослідження слідів електронно-цифрової техніки та програмних засобів. Як пояснює автор, термін «дігітальний» (від лат. *digitus* – палець; однозначне число від 0 до 9) має розумітися як один із варіантів сукупності числових уявлень різних величин в обчислюваних процесах. Відповідно додаваючи (*logos*), ми отримуємо найменування «Дігітологія», а звідси і новий термін «судова дігітологія». Як зазначає автор, предметом судової дігітології є знання про збір, закріпленні (фіксації) і дослідженні електронно-цифрових пристроїв, програм і явищ, в основі функціонування яких лежать обчислювальні процеси, що мають об'єктивне вираження, з метою виявлення фактів і обставин, які є значущими для розслідування. При цьому об'єктами судової дігітології виступатимуть ті пристрої (персональні комп'ютери, їх комплектуючі, периферійне устаткування (принтери, сканери і т. д.), цифрові фотоапарати, мобільні телефони та ін.), дія яких буде засновано на обчислювальних процесах. У зв'язку з цим, вказує автор, необхідно детально розробити теорію судової дігітології, визначити її місце в системі суміжних наук і в системі галузей права, проаналізувати методи, визначити місце об'єктів судової дігітології в системі судових доказів.

Виходячи із викладеного, на наш погляд, мова йде фактично про криміналістичне дослідження електронних слідів та носіїв інформації. На наш погляд, такі пропозиції не є обґрунтованими, а введення такого нового терміну протирічить усім вимогам формування нових термінів у криміналістиці (Р. С. Белкін) та не є доцільним. Крім цього, у криміналістиці на сьогодні уже сформувався такий напрямок досліджень як криміналістичне дослідження електронних слідів та носіїв інформації, який розглядається у криміналістиці як окрема галузь криміналістичної техніки. Однак, по різному в літературі цей напрямок позначається: «криміналістичне дослідження комп'ютерної інформації» (І. А. Данилова, 2001) [4, с. 368-417], «дослідження комп'ютерної інформації на електронних носіях» (О. В. Ткачов, 2007) [5, с. 389-414], «техніко-криміналістичного дослідження електронних носіїв інформації» (Р. Л. Степанюк, 2019) [9, с. 163], «криміналістична форензика» (А. А. Саковський, 2020) [3, с. 90] та ін. Більше того, у літературі окремими науковцями обґрунтовується створення окремої криміналістичної теорії інформаційно-комп'ютерного забезпечення криміналістичної діяльності [7, с. 224-238].

Інші автори пропонують ввести в науковий обіг поняття «криміналістична робототехніка» та обґрунтовують формування її як нової галузі криміналістичної техніки. На їх думку, що криміналістична робототехніка – це галузь криміналістичної техніки, яка вивчає практику застосування спеціальної робототехніки у процесі запобігання, розкриття, розслідування, попередження злочинів та адміністративних правопорушень з метою розробки рекомендацій щодо конструювання та модернізації робототехнічних засобів, а також удосконалення прийомів, методів та способів застосування зазначених засобів в цілях оптимізації встановлення об'єктивної істини по справі. Науковці вважають, що склалися всі необхідні передумови для формування нової галузі криміналістичної техніки, яку можна позначити як «криміналістична робототехніка» [2, с. 17-22].

На нашу думку, такі пропозиції не є обґрунтованими, введення такого терміну не є доцільним, оскільки, як і у першому випадку, він не відповідає умовам та вимогам розроблення та пропонування нових понять та термінів у криміналістичній науці. Негативно необхідно реагувати і на пропозиції про введення нових термінів, якщо це не зумовлено необхідністю. Заміна існуючого терміна новим є виправданою лише у разі, якщо новий термін означає нове визначення поняття, зміст якого змінився або істотно уточнений [1, с. 275-277].

Відтак, у сучасних реаліях досить актуальним є комплексний підхід у дослідженні проблем застосування засобів криміналістичної техніки у різних видах судочинства (кримінального, адміністративного, цивільного, господарського) та окремих напрямках людської діяльності як злочинної, так і діяльності органів правопорядку та суду у сфері протидії злочинності. Вочевидь, мова

йде також про системно-структурний, діяльнісний та технологічний підходи до вивчення перспектив та можливостей значного розширення меж застосування криміналістичних знань та засобів криміналістичної техніки в умовах інформатизації, діджиталізації та технологізації сучасного суспільства. При цьому, не потрібно обмежуватися лише сферою досудового розслідування, як традиційно у багатьох криміналістичних джерелах це питання розглядається, що, на наш погляд, є не зовсім правильним та сьогодні потребує уточнення, перегляду таких підходів та подальших наукових досліджень з цієї проблематики.

ЛІТЕРАТУРА

1. Белкин Р. С. Курс криминалистики: В 3 т. Т. 1: Общая теория криминалистики. М.: Юристъ, 1997. С. 275–277.
2. Быстряков Е. Н., Усанов И. В. Криминалистическая робототехника как новая отрасль криминалистической техники // Проблемы уголовного процесса, криминалистики и судебной экспертизы. Саратов: Саратовская государственная юридическая академия. 2016. № 1(7). С. 17-22.
3. Криміналістика : підручник / за ред. В. В. Тіщенко. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2017. 556 с. С. 100.
4. Криминалистика: учебник. Под ред. Т. А. Седовой, А. А. Эксархопуло. СПб.: Издаделство «Лань», 2001. С. 368-417. (928 с.).
5. Криминалистика: информационные технологии доказывания: учебник для вузов Под ред. В. Я. Колдина. М.: Зеркало-М, 2007. С. 389-414. 752 с.
6. Криміналістика: підручник: у 2 т. Т. 1 / В. Ю. Шепітько, В. О. Коно-валова, В. А. Журавель, В. М. Шевчук та ін.: за ред. В. Ю. Шепітька. Харків : Право, 2019. 456 с.
7. Росинская Е. Концепция частной теории информационно-компьютерного криминалистической деятельности: предмет, объекты, система, закономерности // *Kriminalistika ir teismo ekspertologija: mokslas, studijos, praktika. XV-asis tarptautinis kongresas, Rugsėjo 19-21, 2019 Kaunas, Lietuva*, 2019. 1 tomas. С. 224-238.
8. Романенко М. А. Новый подход к содержанию системы криминалистической техники // Вестник Пермского университета. Юридические науки. 2008. № 2 (2). С. 116-119.
9. Степанюк Р. Л. Структура криміналістичної техніки : шляхи удосконалення // Актуальні питання судової експертизи і криміналістики: матеріали міжн.-правової конф., присвяченої 150-річчю від дня народження Засл. проф. М. С. Бокаріуса (м. Харків, 24 квітня 2019 р.). Х.: Право, 2019. С. 162-163.
10. Федоров Г. В., Григорович В. Л. Инновационные направления развития криминалистики монография под ред. Г. В. Федорова. М.: Юрлитинформ, 2012. 272 с.

11. Shevchuk V. Criminalistic technique: innovative directions of modern criminalistic research // Eurasian scientific congress. Abstracts of the 2nd International scientific and practical conference. Barca Academy Publishing (May 17-19, 2020). Barcelona, Spain. 2020. Pp. 736-744.

12. Шепітько В. Ю., Журавель В. А., Авдеєва Г. К. Інновації в криміналістиці та їх впровадження в діяльність органів досудового слідства // Питання боротьби зі злочинністю : зб. наук. праць. Х.: Право, 2011. Вип. 21. С. 39-46. С. 40.

ПРАВОВИЙ СВІТ

**Громадська організація
«Правовий світ»**

**МАТЕРІАЛИ МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ**

**«СУЧАСНЕ ПРАВОТВОРЕННЯ: ПИТАННЯ
ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ»**

5–6 червня 2020 р.

ЧАСТИНА II

Дніпро, 2020

УДК 340«312»(063)
С91

С91 **Сучасне правотворення: питання теорії та практики:**
Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Дніпро,
5–6 червня 2020 р. – Дніпро: ГО «Правовий світ», 2020. – Ч. 2. – 136 с.

У матеріалах зібрані тези доповідей, які були подані учасниками Міжнародної науково-практичної конференції «Сучасне правотворення: питання теорії та практики» (м. Дніпро, 5–6 червня 2020 р.).

МЕЖІ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ПОЛІТИКИ В ДЕРЖАВІ <i>Григор'єва М. Є</i>	39
СТАН СИЛЬНОГО ДУШЕВНОГО ХВИЛЮВАННЯ ПРИ НЕОБХІДНІЙ ОБОРОНІ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВУ КВАЛІФІКАЦІЮ <i>Гудова А. В.</i>	42
ДЕЯКІ АСПЕКТИ ШАХРАСЬКИХ ОПЕРАЦІЙ ЧЕРЕЗ АБОНЕНТСЬКИЙ НОМЕР МОБІЛЬНОГО ТЕРМІНАЛУ ШЛЯХОМ ОТРИМАННЯ КРЕДИТУ В МІКРОФІНАНСОВИХ ОРГАНІЗАЦІЯХ <i>Луцкевич Д. О.</i>	45
ПРИЗНАЧЕННЯ БІЛЬШ М'ЯКОГО ПОКАРАННЯ, НІЖ ПЕРЕДБАЧЕНО КРИМІНАЛЬНИМ ЗАКОНОМ <i>Ніколенко Я. О.</i>	48
ПИТАННЯ ГУМАНІЗАЦІЇ ПРИЗНАЧЕННЯ ДОВІЧНОГО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ ЩОДО ЖІНОК <i>Соболь О. І., Шемет У. Р.</i>	51
ЗАМАХ НА ОКРЕМІ ЗЛОЧИНИ ПРОТИ СТАТЕВОЇ СВОБОДИ: ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ЗМІН ДО КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ <i>Цвєтков В. О.</i>	55
УМИСНЕ ЗНИЩЕННЯ АБО ПОШКОДЖЕННЯ ЧУЖОГО МАЙНА: ПРОБЛЕМА КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ КВАЛІФІКАЦІЇ <i>Цвєтков В. О.</i>	58
ОСОБЛИВОСТІ КВАЛІФІКАЦІЇ УМИСНИХ ВБИВСТВ НА ЗАМОВЛЕННЯ <i>Чена Д. В.</i>	62
ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ УДОСКОНАЛЕННЯ СТРУКТУРИ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ТЕХНІКИ <i>Шевчук В. М.</i>	66
НАПРЯМ 9. КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС ТА КРИМІНАЛІСТИКА; СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА; ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ	
КРИМІНАЛІСТИЧНА МЕТОДИКА РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ: ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ <i>Арехова М. М., Карнаухов А. В.</i>	72